

dr Stanisław Łagodziński

Praktyka przyznawania świadczeń na podstawie ustawy z 7.07.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiaram niektórych przestępstw

1. WSTĘP

Spośród uregulowań prawnych związanych z ochroną interesów pokrzywdzonego przed skutkami przestępstwa popełnionego na jego szkodę, na uwagę zasługuje – jako *novum* tej problematyki – ustawa z 7.07.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw.¹ Jej uregulowania, niezwiązane wprost z obowiązkiem naprawienia przez sprawcę szkody wyrządzonej przestępstwem i funkcjonujące poza procesem karnym o dane przestępstwo, przenoszą ten obowiązek w ograniczonym zakresie i pod pewnymi warunkami na państwo miejsca dokonanego pokrzywdzenia ofiary. Są one także odzwierciedleniem światowych tendencji w działaniach na rzecz pomocy ofiarom przestępstw i wyrazem konieczności dostosowania polskiego ustawodawstwa do norm unijnych w związku z członkostwem Polski w Unii Europejskiej. Podnosi to wprost uzasadnienie rządowego projektu ustawy o państwowej kompensacie, odwołując się do dyrektywy Rady Unii Europejskiej nr 2004/80/EC z 29.04.2004 r. odnoszącej się do kompensaty dla ofiar przestępstw.²

Niewielka liczba składanych wniosków o przyznanie państwowej kompensaty i nieliczne – w stosunku do rozmiarów przestępczości przeciwko życiu i zdrowiu – orzeczenia sądowe o jej przyznaniu, zdecydowały o podjęciu w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości przedmiotowego badania zgłoszonego przez Departament Wykonania Orzeczeń i Probacji Ministerstwa Sprawiedliwości. Jego celem jest ustalenie praktyki przyznawania państwowej kompensaty ofiarom przestępstw oraz poszukiwania przyczyn znikomego zainteresowania ofiar tą nową formą świadczeń odszkodowawczych z tytułu doznanego pokrzywdzenia.

¹ Dz. U. Nr 169, poz. 1415 ze zm. – zwanej dalej w skrócie ustawą.

² Uzasadnienie projektu ustawy – druk nr IV 3859.

2. RYS HISTORYCZNY PAŃSTWOWEJ KOMPENSATY I JEJ PODSTAWOWE REGULACJE PRAWNE

Ochrona interesów pokrzywdzonego należy według art. 2 § 1 pkt 3 k.p.k. do istotnych zadań procesu karnego, a obowiązek naprawienia przez sprawcę szkody wyrządzonej przestępstwem stanowi jeden ze środków karnych orzekanych na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej, w razie skazania za przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu. Naprawienie przez sprawcę szkody wyrządzonej przestępstwem ma także wpływ na wymiar orzekanej kary, warunkowe zawieszanie jej wykonania, stosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary, czy też warunkowe umorzenie postępowania karnego. Pokrzywdzony może dochodzić swoich roszczeń majątkowych wynikających bezpośrednio z przestępstwa w procesie karnym przeciwko oskarżonemu, albo też w odrębnym procesie cywilnym. Wszystko to jednak dotyczy tych sytuacji faktycznych, gdy sprawca czynu zabronionego został ustalony i jest on zdolny do ponoszenia odpowiedzialności karnej.

Nie każdy sprawca popełnionego przestępstwa zostaje wykryty i nie każdy ujawniony sprawca posiada środki materialne, umożliwiające pokrzywdzonemu skuteczne dochodzenie roszczeń wynikających z przestępstwa. Świadomość tych sytuacji zaowocowała poszukiwaniem, w myśl zasady społecznej solidarności, systemu pomocy ofiarom przestępstwa, a w jego ramach także tworzeniem zasad odpowiedzialności państwa za te szkody – państwa zobowiązanego do zapewnienia porządku i bezpieczeństwa na terenie swego działania. Prace te były podejmowane zarówno przez poszczególne państwa, jak też w strukturach ponadpaństwowych, w tym Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy i Unii Europejskiej.

W Polsce próbą stworzenia pomocy ofiarom przestępstw było powołanie przez Wydawnictwo Prawnicze w 1985 r. Fundacji Pomocy Ofiarom Przestępstw, której celem miało być udzielanie na zasadzie subsydiarności pomocy ofiarom przestępstw przeciwko życiu lub zdrowiu, ofiarom przestępstw komunikacyjnych oraz popełnianych z zastosowaniem przemocy, a polegającej na częściowym lub całkowitym zwrocie kosztów leczenia, rehabilitacji lub pogrzebu, bądź przyznania jednorazowego świadczenia. W wyjątkowych wypadkach pokrzywdzony mógł również ubiegać się o udzielenie mu pomocy z Funduszu Pomocy Postpenitencjarnej – art. 43 § 1 k.k.w.

Bardziej skonkretyzowane zasady udzielania pomocy ofiarom przestępstw, w tym i państwowej kompensacji szkody wyrządzonej pokrzywdzonemu, zostały wypracowane w strukturach Organizacji Narodów Zjednoczonych, Rady Europy i Unii Europejskiej. Zawarte zaś w nich wymogi minimalne wiążące państwa członkowskie, stały się podstawą regulacji przyjętych ustawą z 7.07.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw. Spośród dokumentów tych na szczególną uwagę zasługują:

- rezolucja 40/34 Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych,
- Deklaracja o podstawowych zasadach sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy z 29.11.1985 r.;
- Europejska konwencja o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy z 24.11.1983 r.;
- rekomendacja nr R(85) 11 Komitetu Ministrów Rady Europy w sprawie pozycji ofiary w prawie i procesie karnym z 28.06.1985 r.;

- rekomendacja Komitetu Ministrów Rady Europy Rec.(2006) 8 w sprawie pomocy dla ofiar przestępstw z 14.06.2006 r.;
- decyzja ramowa Rady Unii Europejskiej w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym z 15.03.2001 r. (2001/220/WS i SW);
- dyrektywa Rady Unii Europejskiej 2004/80/WE z 29.04.2004 r. odnosząca się do kompensaty dla ofiar przestępstw.

Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych przyjmująca Deklarację podstawowych zasad sprawiedliwości dla ofiar przestępstw i nadużyć władzy, nawołuje państwa członkowskie do podjęcia starań w zakresie:

- tworzenia mechanizmów sądowych w celu umożliwienia ofiarom otrzymania zadośćuczynienia za doznane krzywdy;
- uwzględnienia restytucji jako dostępnej w sprawach karnych alternatywnej sankcji karnej;
- zapewnienia, w razie niedostępności kompensacji od sprawcy przestępstwa, państwowej kompensacji materialnej ofiarom, które doznały ciężkiego uszkodzenia ciała lub uszczerbku na zdrowiu oraz rodzinom ofiar, które poniosły śmierć.³

Europejska konwencja o kompensacji dla ofiar przestępstw oraz wspomniane rekomendacje Komitetu Ministrów Rady Europy i dyrektywy Rady Unii Europejskiej, przyjęły w tym zakresie następujące postanowienia:

- ofiara przestępstwa od pierwszego kontaktu z organami ścigania karnego powinna mieć dostęp do informacji mających znaczenie dla ochrony jej interesów, w tym również kompensacji od sprawcy przestępstwa i kompensacji państwowej;
- interesy ofiar przestępstwa powinny być brane pod uwagę we wszystkich stadiach postępowania karnego, a decyzja o wniesieniu oskarżenia uwzględniać problem kompensacji;
- ustawodawstwa karne powinny przewidywać kompensację jako sankcję karną, jej substytut lub orzeczenie dodatkowe, przy czym egzekucja kompensaty powinna mieć pierwszeństwo przed innymi orzeczonymi wobec sprawcy sankcjami finansowymi;
- w razie niemożności uzyskania kompensacji od sprawcy przestępstwa lub z innych źródeł, państwo uczestniczy w kompensacji dla osób, które doznały w wyniku umyślnego przestępstwa poważnego uszkodzenia ciała lub uszczerbku w zdrowiu oraz dla osób pozostających na utrzymaniu ofiar, które poniosły śmierć;
- kompensacja może być wyłączona lub obniżona ze względu na zachowanie ofiary przed, w trakcie lub po przestępstwie, jej powiązanie lub członkostwo w organizacji angażującej się w przestępstwa popełniane z użyciem przemocy, albo też byłaby sprzeczna z poczuciem sprawiedliwości lub porządkiem publicznym;

³ E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa w dokumentach międzynarodowych*, Warszawa 2009, s. 71–77.

- celem ułatwienia ofiarom przestępstw dostępu do kompensaty w sytuacjach transgranicznych, ustanawia się system współpracy między państwami członkowskimi Wspólnoty Europejskiej, działający na podstawie ich systemów wewnętrznych dotyczących kompensacji oraz powołanych w tym celu organów pomocniczych;
- przepisy wewnętrzne państw członkowskich mogą przewidzieć stosowanie kompensacji wyłącznie do wnioskujących, którzy doznali uszczerbków na zdrowiu w wyniku przestępstw popełnionych po 30.06.2005 r.⁴

Członkostwo Polski w Unii Europejskiej oraz Radzie Europy powodowało, że wypracowane w ramach ich struktur organizacyjnych dokumenty i zasady postępowania wobec ofiar przestępstw stały się wiążące, a przeto i konieczne do przyjęcia przez wewnętrzny system prawny. Nastąpiło to mocą ustawy z 7.07.2005 r. o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw umyślnych, która zgodnie z art. 24 ustawy weszła w życie z dniem 21.09.2005 r.⁵ Rozstrzygnięcie to miało ten skutek, że przesunęło możliwość orzekania kompensaty z tytułu przestępstw popełnionych dopiero po 20.09.2005 r. i było sprzeczne z art. 18 § 2 wspomnianej decyzji ramowej. W świetle treści uzasadnienia projektu ustawy nie można oprzeć się wrażeniu, iż rozstrzygnięcie to było zamierzone, jego powodem była zaś obawa znacznych skutków finansowych dla budżetu państwa. Ten błąd normatywny rozstrzygnięcia naprawiono ustawą z 11.04.2008 r., która przyjęła, że przepisy o kompensacji mają zastosowanie do przestępstw popełnionych po dniu 30.06.2005 r., a dwuletni okres wygaśnięcia prawa do żądania kompensaty na podstawie tych wniosków liczy się od wejścia w życie nowelizacji (od 20.06.2008 r.)⁶.

Dwuletni okres stosowania ustawy oraz ocena skutków prawnych i finansowych wprowadzenia kompensacji do polskiego systemu prawnego zaowocowały uznaniem, że ustawa – przyjmując minimalne wymogi unijnej dyrektywy – nie stanowi w swoim dotychczasowym kształcie istotnego elementu w systemie pomocy ofiarom przestępstw. Występuje w niej bowiem szereg ustawowych przesłanek ograniczających liczbę pokrzywdzonych uprawnionych do uzyskania świadczenia, a ponadto w innych państwach członkowskich kompensata przyznawana jest także ofiarom przestępstw nieumyślnych i brak jest przesłanki ustawowej, która uzależnia przyznanie kompensaty wyłącznie ofiarom przestępstw dokonanych z użyciem przemocy⁷.

W następstwie takiej oceny Sejm RP (ustawą z 3.04.2009 r., która weszła w życie 12.06.2009 r.) dokonał kolejnej nowelizacji zasad przyznawania świadczeń kompensacyjnych, które polegały w szczególności na:

- zmianie tytułu ustawy, która po usunięciu zwrotu normatywnego „umyślnych” uzyskała brzmienie „o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw”;
- usunięciu z treści art. 2 ust. 1 definiującej pojęcie ofiary zwrotu „umyślnego, popełnionego z użyciem przemocy”, ofiara przestępstwa została określona jako „osoba fizyczna, która na skutek przestępstwa poniosła śmierć”;

⁴ E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa...*, s. 78–83, s. 131–150.

⁵ Dz. U. Nr 169, poz. 1415.

⁶ Dz. U. Nr 96, poz. 608.

⁷ Uzasadnienie projektu ustawy – druk VI 1621.

- rozszerzeniu w art. 3 pkt 2 poniesionych kosztów leczenia o koszty rehabilitacji;
- zmianie w art. 8 ust. 1 właściwości miejscowej sądu rozpoznającego wnioski o przyznanie kompensaty z miejsca popełnienia przestępstwa, na „sąd rejonowy miejsca zamieszkania osoby uprawnionej”; oraz
- zmianie treści art. 8 ust. 4, przez upoważnienie prokuratora do złożenia wniosku o przyznanie kompensaty na rzecz ofiary przestępstwa lub jej najbliższych.⁸

Obie powołane zmiany nowelizacyjne w powiązaniu z dotychczasową treścią ustawy o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw, ukształtowały następujące materialne i formalne przesłanki prawa do kompensacji doznanego pokrzywdzenia:

- organ pomocniczy w Rzeczypospolitej Polskiej udziela osobie uprawnionej niezbędnych informacji w zakresie możliwości i warunków ubiegania się o kompensatę;
- przestępstwo (umyślne bądź nieumyślne) zostało popełnione na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej nie wcześniej niż 1.07.2005 r.;
- zamierzonym skutkiem lub wywołanym następstwem przestępstwa są należące do jego znamion śmierć człowieka, ciężki uszczerbek na zdrowiu albo też naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwające ponad 7 dni;
- wymienione skutki bądź następstwa popełnionego przestępstwa wyrządziły szkodę majątkową w postaci utraty zarobków lub innych środków utrzymania, kosztów leczenia, rehabilitacji bądź kosztów pogrzebu,
- orzeczoną kompensatę sąd przyznaje w kwocie pokrywającej utracone zarobki lub środki utrzymania, poniesione koszty leczenia, rehabilitacji bądź pogrzebu i nie wyższej niż 12.000 zł;
- państwowy obowiązek kompensacji powstaje z chwilą, gdy zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa, tj., jeżeli wszczęto postępowanie karne lub odmówiono jego wszczęcia z powodu negatywnych przesłanek procesowych przewidzianych w art. 17 § 1 pkt 4, 5, 8, 10 i 11 k.p.k.;
- państwowy obowiązek kompensacji wyłącza, mimo wszczęcia postępowania karnego, jego umorzenie z przyczyn określonych w art. 17 § 1 pkt 1, 2, 3, 7 i 9 k.p.k., bądź wydanie wyroku uniewinniającego z przyczyn określonych art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.;
- obowiązek państwowej kompensacji szkody wyrządzonej przestępstwem jest subsydiarny i zachodzi jedynie wówczas i w takiej wysokości, w jakiej osoba uprawniona nie może uzyskać pokrycia utraconych zarobków lub innych środków utrzymania, kosztów leczenia, rehabilitacji bądź pogrzebu od sprawcy przestępstwa, z tytułu ubezpieczenia, ze środków pomocy społecznej albo z innego źródła lub tytułu;
- obowiązek wskazania dowodów uzasadniających prawo do państwowej kompensaty (ciężar dowodu) spoczywa, zgodnie z art. 6 k.c. i art. 9

⁸ Dz. U. Nr 79, poz. 665.

- ust. 1, 2 i 3 ustawy, na osobie uprawnionej żądającej kompensacji szkody wyrządzonej przestępstwem;
- wniosek o przyznanie kompensaty należy złożyć według wzoru określonego rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości i w terminie dwóch lat od chwili popełnienia przestępstwa, przy czym w sprawach o przyznanie kompensaty skarga kasacyjna nie przysługuje.

3. PRZEDMIOT I METODA BADANIA, DOBÓR MATERIAŁU AKTOWEGO

Założony przedmiot badania polegający na ustaleniu istniejącej praktyki przyznawania świadczeń kompensacyjnych ofiarom przestępstw, tudzież poszukiwaniu przyczyn braku ich zainteresowania tą formą restytucji pokrzywdzenia, wymagał wiedzy o liczbie składanych wniosków kompensacyjnych i rodzaju podejmowanych rozstrzygnięć, jak również wiedzy o materiale dowodowym tych postępowań. Wobec istniejącej mocą art. 16 k.p.k. i art. 10 ustawy powinności organu procesowego informowania uczestników postępowania przygotowawczego o ciążących na nich obowiązkach i przysługujących uprawnieniach, a także wynikającego z art. 4 wspomnianej dyrektywy obowiązku zapewnienia wnioskującym o kompensatę dostępu do informacji o możliwości składania takich wniosków, niezbędne było również uzyskanie wiedzy o rozmiarach przestępczości przeciwko życiu i zdrowiu oraz o istniejącej praktyce informowania pokrzywdzonego w toku postępowania przygotowawczego o przysługujących mu uprawnieniach. Tak więc niezbędnym był, w miarę czytelny statystycznie, obraz obu tych wartości.

Uzyskanie interesującej nas w tym zakresie wiedzy, wymagało podjęcia dwojkiego rodzaju czynności:

- dostępu do akt sądowych rozpoznawanych w postępowaniu nieprocesowym wniosków o przyznanie kompensaty;
- dostępu do akt podręcznych postępowania przygotowawczego spraw o przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, będących główną podstawą uprawnień kompensacyjnych pokrzywdzonego.

Podane w dalszej części opracowania liczebności obu tych wartości, tj.: nieprzekraczająca w stosunku rocznym liczba 150–300 składanych wniosków kompensacyjnych oraz około 30.000 przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, pozwalały na dotarcie do niemal wszystkich rozpoznanych prawomocnie spraw o przyznanie kompensaty i ograniczony rozmiarami przestępczości wgląd do akt podręcznych postępowania przygotowawczego kilku wybranych prokuratur rejonowych.

Badanie funkcjonowania nowej instytucji prawnej, która podlegała ponadto zmianom nowelizacyjnym (11.04.2008 r.⁹ i 3.04.2009 r.¹⁰) wymagało także, aby

⁹ Ustawa z 11.04.2008 r. o zmianie ustawy o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw umyślnych (Dz. U. Nr 96, poz. 608).

¹⁰ Ustawa z 3.04.2009 r. o zmianie ustawy o państwowej kompensacie przysługującej ofiarom niektórych przestępstw umyślnych (Dz. U. Nr 79, poz. 665).

kontrolowany okres jej stosowania był możliwie długi i nieskażony „nowością legislacyjną” podejmowanych rozstrzygnięć merytorycznych.

Uwzględniając powyższe, uznano za najbardziej optymalny okres lat 2008–2009, w którym przeprowadzono zmiany nowelizacyjne, a praktyka i zainteresowane strony mogły sobie przyswoić zasady jej stosowania. Wyniki badania dokumentowano oddzielnie dla każdej sprawy w specjalnie opracowanych ankietach, czyniąc przedmiotem zainteresowania, w myśl art. 9 ustawy, poprawność i kompletność składanych wniosków (aby ich rozstrzygnięcie mogło nastąpić na pierwszym posiedzeniu), udział prokuratora w postępowaniu kompensacyjnym, jego szybkość i zasadność podejmowanych orzeczeń. Wglądu do akt podręcznych spraw o przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu dla ustalenia praktyki informowania stron o uprawnieniach kompensacyjnych dokonano w prokuraturach rejonowych w Biskupcu, Mrągowie, Olsztyn Południe i Olsztyn Północ, w których to jednostkach zapoznano się łącznie z aktami podręcznymi 60 spraw rejestrowanych w repertoriach Ds w latach 2009 i 2010 r. Wyniki ustaleń udokumentowano dla potrzeb badania notatką służbową.

4. STATYSTYCZNY OBRAZ ZAGROŻENIA PRZESTĘPCZOŚCIĄ JAKO PODSTAWA WNIOSKÓW KOMPENSACYJNYCH

Na podstawie danych statystycznych dotyczących przestępczości określenie liczebności osób uprawnionych do uzyskania państwowej kompensaty nie jest możliwe. Zakres tego uprawnienia wyznacza doznanie przez ofiarę w wyniku przestępstwa przewidzianych ustawą obrażeń cielesnych, a ogranicza niemożność uzyskania pokrycia utraconych zarobków lub innych środków utrzymania, kosztów leczenia, rehabilitacji bądź pogrzebu, od sprawcy przestępstwa, z tytułu ubezpieczenia, ze środków pomocy społecznej albo z innego źródła lub tytułu. Obie te przesłanki uprawnień kompensacyjnych (pozytywna i negatywna) wskazane treścią art. 3 i art. 5 ustawy, nie są przedmiotem rejestracji obowiązującej statystyki przestępczości. Ich wskazania i dowodowe wykazanie przez stronę ubiegającą się o przyznanie kompensaty, następuje przed właściwym rzeczowo i miejscowo sądem rejonowym w postępowaniu nieprocesowym (art. 8 ustawy). Można jedynie wskazać występujące w ustawodawstwie karnym i podlegające rejestracji statystycznej określone typy czynów zabronionych, których popełnieniem pokrzywdzony doznaje lub mógł doznać obrażeń cielesnych.

Rodzaj i charakter przestępstwa skutkującego pokrzywdzeniem ofiary i będący w myśl ustawy z 7.07.2005 r. podstawą ubiegania się przed sądem o przyznanie kompensaty, był określany w niej w sposób różny. W pierwotnej jej nazwie i treści było to „przestępstwo umyślne popełnione z użyciem przemocy, na skutek którego ofiara poniosła śmierć albo doznała naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia określonych w art. 156 § 1 lub art. 157 § 1 k.k.” nazywanych zbiorczo jako skutkujących naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia na czas dłuższy niż 7 dni. Ustawowe dopełnienie pojęcia „przestępstwo umyślne” zwrotem normatywnym jego popełnienia „z użyciem przemocy”, przy uwzględnieniu powołanych skutków na życiu lub zdrowiu, można uznać jedynie za modny w pewnym okresie, lecz zbędny „ozdobnik”, który nie dopełniał, nie

ograniczał, ani też nie wyłączał umyślności – *ergo* zamiaru sprawcy. Powołana ustawą na określenie charakteru przestępstwa „umyślność z użyciem przemocy” wyłączała jedynie możliwość ubiegania się o państwową kompensatę przez te ofiary przestępstwa (lub ich najbliższych), których pokrzywdzenie w postaci śmierci, naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia trwających ponad 7 dni, zostało wywołane przestępstwem nieumyślnym (sprawca nie miał zamiaru jego spowodowania, a wywołał je skutkiem niezachowania ostrożności wymaganej w danych okolicznościach).

Można mieć wątpliwości, czy z punktu widzenia ocen społecznych nieumyślność przestępstwa jest zasadną przesłanką wyłączającą dostępność kompensacji pokrzywdzenia, a nawet czy jest moralnie usprawiedliwione różnicowanie przez państwo i przeciwstawianie sobie ofiar przestępstw umyślnych i nieumyślnych. Ich pokrzywdzenie jest tożsame, a rozmiarów cierpienia nie umniejsza nieumyślność sprawcy. Państwo jest w równym stopniu zobligowane do zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa przed przestępstwami umyślnymi, jak i nieumyślnymi i dlatego też umyślność lub nieumyślność może różnicować zawinienie a nigdy pokrzywdzenie. Te właśnie względy – co wynika z treści rządowego uzasadnienia zmian nowelizacyjnych – były podstawą nowego określenia charakteru przestępstwa uprawniającego do ubiegania się o przyznania kompensaty. Obok nich wskazywano również na uregulowania prawne kompensaty innych państw unijnych, w których nie występuje przesłanka umyślności przestępstwa i jego popełnienia z użyciem przemocy, a także na stosunkowo niewielką liczbę i wartość przyznanych dotychczas świadczeń kompensacyjnych.¹¹

Niemożność określenia *ex ante* liczebności uprawnień kompensacyjnych można zrekompensować jedynie liczbą przestępstw i skazań sprawców, których ofiary – przy spełnieniu wszystkich ustawowych przesłanek – mogły ubiegać się o restytucję od państwa swego pokrzywdzenia. Przytoczone dane pozwalają zaś wyłącznie na uzmysłowienie, że zachodzi istotna dysproporcja między liczbą osób pokrzywdzonych, a liczbą przyznanych im świadczeń kompensacyjnych.

Typy przestępstw, w których dochodzi najczęściej do powstania obrażeń cielesnych u pokrzywdzonych, to czyny przeciwko życiu i zdrowiu. Dlatego też te właśnie typy przestępstw zamieszczono w poniższym zestawieniu, dla zobrazowania wspomnianej dysproporcji. Zrezygnowano natomiast z zamieszczenia statystyki przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, w których obrażenia cielesne i śmierć człowieka stanowią ustawowe znamiona czynu zabronionego, bowiem z uwagi na występujące tu obowiązkowe ubezpieczenie, ofiara przestępstwa uzyskuje rekompensatę swego pokrzywdzenia od ubezpieczyciela, tracąc uprawnienia do państwowej kompensaty. Ponadto są to najczęściej przestępstwa popełnione nieumyślnie, co w pierwotnym stanie prawnym wyłączało możliwość przyznania kompensaty. Podobne względy legły u podstaw rezygnacji z przytaczania liczebności przestępstw i skazań typu nieumyślnego spowodowania śmierci człowieka.

¹¹ Uzasadnienie projektu ustawy – druk nr VI 332.

Tabela 1

Struktura przestępczości przeciwko życiu lub zdrowiu (przestępstwa stwierdzone i skazania)

Rok	Zabójstwa art. 148 k.k.	Ciężki uszczerbek na zdrowiu art. 156 k.k.	Naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia art. 157 k.k.	Udział w bójce lub pobiciu art. 158 k.k.	Udział w bójce lub pobiciu z użyciem niebezpiecznych przedmiotów art. 159 k.k.	Ogółem przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu	Ogółem skazania za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu
2006	816	754	14.167	13.557	709	30.003	21.734
2007	842	724	14.208	13.715	612	30.107	19.115
2008	759	665	13.609	13.850	530	29.413	21.621
2009	763	709	14.392	12.625	516	29.005	19.742

Tabela 2

Struktura orzeczeń kompensacyjnych

Rok	Wpłynęło wniosków	Załatwiono wniosków	Rozpoznano pozytywnie	Ogólna wartość przyznanych kompensat	Odmówiono przyznania kompensat	Załatwiono w inny sposób (zwrócono, odrzucono wnioszek, umorzono postępowanie)
2006	322	b.d.	11%	57.802 zł	30%	b.d.
2007	300	b.d.	13%	154.149 zł	36%	b.d.
2008	144	151	45	243.807 zł	45	61
2009	161	128	28	197.226 zł	37	63

Źródło – pismo Departamentu Praw Człowieka z 8.04.2010 r. (M.S. D.P.C. 076-11/10/2), wartości statystyczne z lat 2006–2007 podano w %.

5. WYNIKI BADANIA AKT SĄDOWYCH

5.1. Ogólna charakterystyka materiału aktowego

W objętym badaniem okresie lat 2008–2009 do sądów rejonowych na terenie kraju wpłynęło 305 wniosków o przyznanie państwowej kompensaty. Rozpoznano 279 spraw, z których:

- w 73 sprawach przyznano kompensatę,
- w 82 odmówiono jej przyznania,
- pozostałe 124 załatwiono w inny sposób (przez umorzenie postępowania, zwrócenie wniosku bądź jego odrzucenie).

W poszczególnych grupach stanowiło to odpowiednio: 26 (2%), 29 (4%) i 44 (4%) ogółu podjętych rozstrzygnięć. W dotychczasowym okresie obowiązywania ustawy składane wnioski kompensacyjne pozostawały w stosunku do stwierdzonych przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu w minimalnej proporcji i wynosiły w poszczególnych latach od 0,48% do 1,07%.

Zróznicowany był także wpływ wniosków kompensacyjnych do sądów w poszczególnych apelacjach, jednak przy braku możliwości określenia liczebności osób uprawnionych do jej uzyskania, nie pozwala to na podejmowanie jakichkolwiek wiążących ocen i uogólnień. Można jedynie wskazać liczby spraw nadesłanych do badania z poszczególnych okręgów apelacyjnych i poddanych analizie oraz sposób ich merytorycznego rozstrzygnięcia.

Nadesłane do badania akta stanowiły w zdecydowanej większości sprawy zakończone merytorycznie:

- przyznaniem – 66,
- odmową przyznania kompensaty – 54 (co stanowiło łącznie 77,4% ogółu zapadłych tego rodzaju postanowień),
- 7 spraw rozstrzygnięto w inny sposób (zwrot wniosku, jego odrzucenie lub umorzenie postępowania).

Na obwolutach wielu akt znajdowały się wcześniejsze oznaczenia sygnatury „Ns”, a również ich treść wskazywała na podjęte uprzednio rozstrzygnięcia o zwrocie pisma procesowego w trybie art. 130 § 2 k.p.c. z uwagi na nieusunięcie braków formalnych wniosku o przyznanie kompensaty.

Tabela 3					
Sprawy nadesłane do badania i sposób ich rozstrzygnięcia					
L.p.	Sądy Apelacji	Rozpoznano łącznie	w tym		
			Przyznano kompensatę	Odmówiono przyznania kompensaty	Załatwiono w inny sposób
1	Białostockiej	4	2	2	–
2	Gdańskiej	24	10	13	1
3	Katowickiej	9	4	3	2
4	Krakowskiej	18	11	7	–
5	Lubelskiej	14	4	8	2
6	Łódzkiej	10	8	2	–
7	Poznańskiej	3	2	1	–
8	Rzeszowskiej	5	4	1	–
9	Szczecińskiej	5	4	1	–
10	Warszawskiej	4	1	2	1
11	Wrocławskiej	31	16	14	1
	OGÓŁEM	127	66	54	7

Wnioski o przyznanie kompensaty składały najczęściej ofiary przestępstw – 109 (w tym 8 jej przedstawiciele ustawowi lub opiekunowie). Osoby najbliższe dla ofiary złożyły 17 wniosków. W jednym wypadku (w sprawie NS 490/08 Sądu Rejonowego w K.), wniosek o przyznanie kompensaty na rzecz pokrzywdzonego złożył miejscowy prokurator i kompensata taka została przyznana. W ówczesnym jednak stanie prawnym, prokurator, będąc uczestnikiem postępowania, nie posiadał uprawnień do składania tego rodzaju wniosków.

Udział w postępowaniu kompensacyjnym profesjonalnego pełnomocnika procesowego należał do rzadkości (adwokat – 4, radca prawny – 1), a niewątpliwą tego przyczyną była okoliczność, że koszty ich uczestnictwa strona musiałaby pokryć z uzyskanej kompensaty. Ponadto, przy wprowadzeniu urzędowego wzoru wniosku o przyznanie kompensaty, określającego wszystkie niezbędne dane umożliwiające jej orzeczenie, wątpliwa byłaby możliwość skutecznego ubiegania się strony o ustanowienie przez sąd adwokata.

Prowadzone postępowania karne będące podstawą ubiegania się pokrzywdzonego o przyznanie kompensaty w 52 sprawach zostały umorzone wobec niewykrycia sprawcy, a w dalszych 5 sprawach brak było informacji o sprawie karnej. W zdecydowanej większości badanych spraw, z uwagi na ich procesowy charakter, materiał aktowy nie zawierał informacji charakteryzujących ofiarę przestępstw. Brakowało zazwyczaj danych dotyczących posiadanego wykształcenia, zawodu i zatrudnienia, a również i stanu trzeźwości w chwili czynu, bowiem do akt nie dołącza się odpisu decyzji kończącej merytorycznie postępowanie karne. Jedyne dające się określić ich cechy to płeć i wiek (zob. tabela 4).

Tabela 4 Płeć oraz wiek pokrzywdzonych									
Płeć	Wiek								
	Nieletni	17–21	22–29	30–39	40–49	50–59	60 i ponad	Nieustalony	Ogółem
Mężczyzna	4	12	27	10	10	16	8	11	98
Kobieta	1	–	5	3	6	6	5	3	29
Ogółem	5	12	32	13	16	22	13	14	127

5.2. Prawo pokrzywdzonego do informacji o uprawnieniach kompensacyjnych

Uregulowania unijne, konkretyzując prawo pokrzywdzonego do uzyskania informacji mających znaczenie dla ochrony jego interesów w postępowaniu karnym, do informacji tych zaliczały w szczególności:

- rodzaje służb lub organizacji, do których ofiary mogą zwrócić się o wsparcie,
- rodzaje tego wsparcia,

- możliwość ubiegania się o przyznanie kompensaty,
- dostępność wymaganych wniosków,
- ogólne informacje o sposobie wypełnienia wniosku i niezbędnej dokumentacji.¹²

Wymagania te odzwierciedla art. 10 ust. 2 ustawy o państwowej kompensacie, według którego „organ pomocniczy Rzeczypospolitej Polskiej (prokurator okręgowy) udziela osobie uprawnionej niezbędnych informacji w zakresie możliwości i warunków ubiegania się o kompensatę przyznawaną przez organ orzekający w Rzeczypospolitej Polskiej, gdy przestępstwo zostało popełnione na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, udostępnia wzór formularza wniosku o przyznanie kompensaty oraz udziela na żądanie osoby uprawnionej, ogólnej pomocy i informacji co do sposobu wypełnienia wniosku”. Ustawa zawiera też delegację dla Ministra Sprawiedliwości określenia w drodze rozporządzenia formularza wniosku uwzględniającego potrzebę zgromadzenia danych pozwalających na merytoryczne rozstrzygnięcie. Delegacja ta została zrealizowana rozporządzeniem Ministra Sprawiedliwości z 7.09.2005 r., które obok szczegółowego wzoru formularza wniosku zawierało też objaśnienie sposobu jego wypełnienia i wskazywało podlegające dołączeniu dokumenty.

Ustawowe obciążenie organu pomocniczego (prokuratora okręgowego) powinnością udzielania pokrzywdzonym informacji o uprawnieniach kompensacyjnych w postępowaniu przygotowawczym było o tyle nierealne, że postępowania te prowadzono z reguły na szczeblu prokuratur rejonowych i skutkiem tego nie posiadał on bezpośredniej wiedzy w konkretnej sprawie o informacjach mających znaczenie dla ochrony interesów pokrzywdzonego. Korzystanie przez pokrzywdzonego z przysługującej mu państwowej kompensacji doznanego pokrzywdzenia uzależnione jest zaś w pierwszym rzędzie od jego świadomości takiego uprawnienia i wiedzy o zasadach przyznawania. Ustalone badaniem rozwiązanie tego problemu w praktyce ścigania karnego nastąpiło w ten sposób, że opracowane w Prokuraturze Okręgowej w Szczecinie „Zasady postępowania w sprawach o kompensatę i związane z tym obowiązki prokuratora” wraz z „Pouczeniem pokrzywdzonego o prawie do złożenia wniosku o wypłatę kompensaty państwowej”, Prokuratura Krajowa przekazała prokuratorom apelacyjnym celem wykorzystania w praktyce podległych jednostek organizacyjnych.¹³ Jego dalsza ekspedycja w warunkach badanych prokuratur rejonowych okręgu olsztyńskiego kształtowała się w ten sposób, że Prokurator Apelacyjny w Białymstoku przekazał je podległym prokuratorom okręgowym, a Prokurator Okręgowy w Olsztynie podległym prokuratorom rejonowym.¹⁴

Kolejnym sygnałem dotyczącym uprawnień kompensacyjnych były wytyczne Prokuratora Generalnego z 20.02.2009 r. w sprawie działań na rzecz pokrzywdzonego, skierowane do wszystkich podległych jednostek organizacyjnych

¹² Art. 4 decyzji ramowej Rady Unii Europejskiej w sprawie pozycji ofiar w postępowaniu karnym z 15.03.2001 r. (2001/220/WS i SW), art. 4 i art. 5 dyrektywy Rady Unii Europejskiej 2004/80/WE z 29.04.2004 r. odnoszącej się do kompensaty dla ofiar przestępstw.

¹³ Pismo Prokuratury Okręgowej w Szczecinie z dn. 5.12.2005 r. (sygn. II 411/159/05); pismo Biura Prezydenckiego Prokuratury Krajowej z 21.12.2005 r. (sygn. P.K. I 804/32/05).

¹⁴ Pismo Prokuratury Apelacyjnej w Białymstoku z 11.01.2006 r. (sygn. Ap. IV A 022/1/06); pismo Prokuratury Okręgowej w Olsztynie z 17.01.2006 r. (sygn. III A 020/3/06).

prokuratury.¹⁵ Zobowiązywały one prokuratorów do informowania pokrzywdzonych, którzy doznali skutków opisanych w art. 156 § 1 lub 157 § 1 k.k. o możliwości ubiegania się o wsparcie finansowe na zasadach określonych ustawą o państwowej kompensacie oraz udzielania pomocy w otrzymaniu druku wniosku i jego wypełnienia.

Niezależnie od treści art. 10 ustawy o państwowej kompensacie, przepisy procedury karnej zawierają szereg jednostkowych rozstrzygnięć o obowiązku informowania uczestników postępowania o przysługujących im uprawnieniach (*vide* art. 6, art. 12 k.p.k. i in.), przy czym art. 16 k.p.k. zawiera normę, że brak takiego pouczenia lub mylne pouczenie nie może wywołać ujemnych skutków procesowych. Praktyczną formą realizacji tego obowiązku jest doręczanie pokrzywdzonemu pisemnego pouczenia o tych uprawnieniach, stanowiącego załącznik do protokołu przyjęcia ustnego zawiadomienia o przestępstwie lub protokołu przesłuchania w charakterze świadka. Stosowane w Policji (a również w jednostkach organizacyjnych prokuratury do połowy 2010 r.) druki takich pouczeń, nie zawierały jednak informacji o prawie do państwowej kompensacji skutków pokrzywdzenia.¹⁶ Stosowane obecnie w jednostkach organizacyjnych prokuratury druki takiego pouczenia zawierają wzmiankę o prawie złożenia do sądu wniosku o przyznanie świadczenia pieniężnego w trybie i na zasadach określonych ustawą z 7.07.2005 r. o państwowej kompensacie.¹⁷

W tym dualizmie powinności organów, informowanie pokrzywdzonego o uprawnieniach kompensacyjnych nie stało się obowiązującą regułą lecz przypadkiem, uzależnionym od świadomości i woli prowadzącego bądź prokuratora nadzorującego dane postępowanie przygotowawcze. Za taką oceną dotychczasowej praktyki przemawia okoliczność, że w badanych aktach spraw o przyznanie kompensaty tylko w 9 z nich natrafiono na ślady udzielania stosownego pouczenia.¹⁸ Badane zaś akta pod ręczne spraw prokuratorów rejonowych okręgu olsztyńskiego o przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu zakończonych wniesieniem aktu oskarżenia, zawierały jedynie pouczenie pokrzywdzonego o przysługujących mu uprawnieniach w postępowaniu sądowym i bez jakiegokolwiek wzmianki o prawie do kompensacji doznanej szkody. W sprawach zaś zakończonych umorzeniem postępowania w trybie art. 325f k.p.k. połączonym z ich wpisaniem do rejestru przestępstw, prokurator nie ma wiedzy o toczącym się postępowaniu, a zatem i możliwości ingerowania w powinność informowania pokrzywdzonego o uprawnieniach kompensacyjnych. Również pokrzywdzeni w swych zeznaniach przed sądem podnosili często brak wiedzy o przysługujących uprawnieniach, czego wymownym dowodem były liczne błędy i uchybienia w składanych wnioskach o przyznanie kompensaty, o czym szerzej poniżej.

Reasumując dotychczasowe rozważania należy stwierdzić, że zasadniczą przyczyną nikłego zainteresowania pokrzywdzonych państwową kompensatą była ich niewiedza, mająca źródło w uchybieniach organów postępowania przygotowawczego w zakresie powinności informowania o prawie do kompensaty.

¹⁵ PR I 800-4/09.

¹⁶ Druk pouczenia o symbolu Ms-63. Zam 145/S/2008 i MS/P Prot. 2a.

¹⁷ Druk pouczenia o symbolu SIP-P prot. 02a.

¹⁸ Akta I Ns 592/08; 951/08; 925/09 S. Rej. w N.T.; Ns 1322/07; 246/08 S. Rej. w N.S.; I Ns 327/08 S. Rej. w Ł.W.; I Ns 588/09; 589/09 S. Rej. w P; I Ns 965/08 S. Rej. w W.S.

5.3. Wnioski o przyznanie państwowej kompensaty

Normatywne określenie wzoru wniosku o przyznanie kompensaty, sposobu jego wypełnienia, enumeratywne wskazanie treścią art. 9 ustawy rodzaju informacji o okolicznościach popełnionego przestępstwa, wywołanych nim skutkach dla zdrowia oraz doznanej szkodzie majątkowej, wydawało się czynić zadość temu, aby ofiara przestępstwa mogła uzyskać formularz i samodzielnie sporządzić wymagany wniosek. Pokrzywdzony posiadał każdorazowo wiedzę o reakcji organu ścigania karnego na złożone zawiadomienie o przestępstwie i z tej racji znał sygnaturę akt i organ prowadzący postępowanie, znany też był mu fakt oceny medycznej doznanych obrażeń i miał dostępność do sporządzonej przez biegłego opinii, a również każdorazowo doręczano mu odpis postanowienia o odmowie wszczęcia bądź o umorzeniu postępowania, względnie też stosowną informację o wniesieniu aktu oskarżenia (*vide* art. 305 § 4, art. 318, art. 334 § 2 k.p.k.). Okoliczności te i dokumenty, tudzież warunki uczestnictwa w procesie, znane były również osobie najbliższej, jeżeli występowała z żądaniem kompensaty. Wskazane informacje o treści i sposobie sporządzenia wniosku, doręczane odpisy orzeczeń i decyzji wydanych w postępowaniu karnym oraz posiadane dowody poniesionych kosztów leczenia, rehabilitacji bądź utraczonych zarobków, umożliwiały pokrzywdzonemu złożenie kompletnego wniosku pozwalającego na jego rozpoznanie bez zbędnej zwłoki i na pierwszym posiedzeniu sądu. Prostota i nieskomplikowany charakter wymogów formalnych wniosku zapewniały potencjalnie maksymalną szybkość postępowania kompensacyjnego i to właśnie legło u podstaw procedowania w postępowaniu nieprocesowym oraz wyłączenie możliwości składania środka odwoławczego w postaci kasacji.

Te ustawowe założenia kompensacji oraz przyjęte ustawą warunki formalne wniosku mające ułatwić ofiarom niezwłoczną restytucję poniesionej szkody, nie przełożyły się na poziom i kompletność składanych wniosków i nie doprowadziły w praktyce jej funkcjonowania do pozytywnych rezultatów. Czas trwania postępowania sądowego o przyznanie kompensaty – liczony od złożenia wniosku do prawomocnego rozstrzygnięcia – był stosunkowo długi i tylko w nielicznych wypadkach możliwe było podjęcie merytorycznego orzeczenia już na pierwszym posiedzeniu sądu. Zdecydowana większość wniosków o przyznanie kompensaty była składana również ze znacznym upływem czasu od chwili popełnionego przestępstwa. Przyczyna zaś tego stanu rzeczy leżała głównie po stronie ofiary przestępstwa, co obrazują zamieszczone niżej zestawienia (zob. tabela 5 i 6).

Tabela 5 Czas składania wniosku o kompensatę									
do 3 miesięcy		ponad 3 do 6 miesięcy		ponad 6 m-cy do 1 roku		ponad 1 rok do dwóch lat		ponad 2 lata	
l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
11	8,7	19	14,9	26	20,5	53	41,7	18	14,2

Tabela 6							
Czas trwania postępowania kompensacyjnego							
do 3 miesięcy		ponad 3 do 6 miesięcy		ponad 6 m-cy do 1 roku		ponad 1 rok do dwóch lat	
l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%	l.b.	%
45	35,4	43	33,9	25	19,7	14	11,0

Mimo wprowadzonych ugodnień w sporządzeniu przez pokrzywdzonego wniosku o przyznanie państwowej kompensaty, zdecydowana ich większość zawierała w swej treści wszystkie możliwe do wyobrażenia błędy i uchybienia, skutkujące niemożnością nadania im procesowego biegu. Wymownym zaś tego przykładem jest fakt, że tylko 16 wniosków – co stanowi 12,6% badanej próby, nadawało się do merytorycznego rozstrzygnięcia na pierwszym posiedzeniu sądu, a w dalszych 83 sprawach (65,4%) sąd wzywał strony na podstawie art. 130 § 1 k.p.c. do usunięcia braków formalnych wniosku pod rygorem jego zwrotu. Niejednokrotnie wezwania takie były kierowane do strony kilkakrotnie w tej samej sprawie.

Najbardziej istotnym uchybieniem składanych wniosków było niezachowanie dwuletniego terminu jego złożenia – licząc od daty popełnienia przestępstwa – co miało miejsce w 18 sprawach. Innym przykładem licznych uchybień wniosków kompensacyjnych składanych przez pokrzywdzonych może być okoliczność, że w latach 2008–2009 spośród 289 rozpoznanych wniosków aż 134 (42,9%) zakończono zwróceniem bądź odrzuceniem wniosku, albo też umorzeniem postępowania, głównie z uwagi na braki formalne, które mimo wezwania nie zostały usunięte.

Uchybienia stron w zakresie wymaganych warunków formalnych sporządzenia wniosku, wniesienia opłaty sądowej, dołączenia odpowiednich orzeczeń wydanych w postępowaniu karnym, zaświadczeń i opinii lekarskich, czy też dowodów poniesionych kosztów leczenia, powodowały konieczność wzywania strony do uzupełnienia tych braków. W sprawach o przyznanie kompensaty było powszechną praktyką – po bezskutecznym wezwaniu strony – uzupełnianie tych uchybień przez sąd, poprzez wgląd do akt sprawy karnej, zwracanie się do placówek służby zdrowia o nadesłanie dowodów leczenia, a nawet powoływanie w postępowaniu kompensacyjnym biegłych dla oceny charakteru obrażeń cielesnych doznanych przez ofiarę. Czynności te wydłużały niepomniernie czas trwania postępowania o restytucję i były bezpośrednim następstwem uchybień popełnionych przez strony.

O ile uwzględnimy prostotę w wypełnieniu wzoru formularza wniosku treścią wskazanych i znanych stronie faktów dotyczących doznanego urazu cielesnego i poniesionej w związku z tym szkody oraz nieskomplikowany charakter postępowania o przyznanie kompensaty, to uznać należy, że czas 3 miesięcy trwania tego postępowania jest wystarczający do zapoznania się z przedłożonymi dowodami i podjęcia orzeczenia kończącego postępowanie. W tak określonym limicie czasowym zapadło tylko 35,4% badanych rozstrzygnięć.

Przedłużający się czas trwania pozostałych spraw pozostawał w związku przyczynowo-skutkowym z uchybieniami składanych przez strony wniosków o przyznanie kompensaty, a niekiedy również i opieszałością sądów. Jako przykłady tego rodzaju uchybień można wskazać następujące sprawy:

- sprawa XIII Ns 338/07 Sądu Rejonowego w G. z wniosku Pawła S. – postępowanie sądowe trwało półtora roku, a powodem tego było usuwanie braków formalnych wniosku i opieszałość pokrzywdzonego, który nie zgłaszał się na wyznaczane terminy badań lekarskich (dla określenia charakteru odniesionych obrażeń cielesnych) oraz na terminy rozpraw;
- sprawa I Ns 507/09 Sądu Rejonowego w G. z wniosku Artura N. – przez okres jednego roku trwała wymiana korespondencji między sądem a pokrzywdzonym o usunięcie braków formalnych wniosku;
- sprawa I Ns 712/06 Sądu Rejonowego w Ł. z wniosku Małgorzaty M. – postępowanie przed sądem pozostawało zawieszona przez okres trzech lat w oczekiwaniu na zakończenie sprawy karnej przeciwko sprawcy pobicia pokrzywdzonej;
- sprawa I Ns 884/07 Sądu Rejonowego w Ch. z wniosku Teresy Ł. – żądanie kompensaty zostało oparte na przestępstwie popełnionym w październiku 2004 r., a podjęte rozstrzygnięcie o oddaleniu wniosku zapadło po upływie jednego roku pozostawania sprawy bez biegu w sądzie.

5.4. Czyn wyjściowy (przestępstwo) jako podstawa żądania kompensaty

Określając czyn stanowiący podstawę uzyskania przez pokrzywdzonego państwowej kompensaty, ustawa użyła pojęcia normatywnego „przestępstwo” popełnione od 1.07.2005 r., na skutek którego ofiara poniosła śmierć, względnie też doznała naruszenia czynności narządu ciała lub rozstroju zdrowia określonych w art. 156 § 1 lub art. 157 § 1 k.k. Ta stylistyka ustawy charakteryzująca czyn wyjściowy, nawiązuje do pojęcia zdefiniowanego w art. 1 k.k. a nie w art. 115 § 1 k.k. i ma na myśli tylko taki czyn zabroniony, którego stopień społecznej szkodliwości jest wyższy niż znikomy, zaś sprawcy jego popełnienia można przypisać winę. Powyższe rozstrzygnięcie ustawy ma jednak ukryty podtekst – strzeże bardziej interesów fiskusa niż ofiary przestępstwa. Zapewnia bowiem każdorazowo Skarbowi Państwa – na wypadek przyznania kompensaty – roszczenie regresowe wobec sprawcy przestępstwa, ale nie w każdej sytuacji pokrzywdzenia ofiary czynem zabronionym daje jej uprawnienia do państwowej kompensacji. Można mieć wątpliwości co do zasadności podjętego rozstrzygnięcia ustawodawcy, który w sytuacji niemożności dochodzenia restytucji od sprawcy wyłącza również państwowe wsparcie ofiary, o czym poniżej.

Mając na uwadze charakter czynu wyjściowego, w badanych sprawach były to następujące skutki na życiu lub zdrowiu ofiary:

- skutek śmiertelny – 14;
- ciężki uszczerbek na zdrowiu – 31;
- naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwające ponad 7 dni – 61;
- inny czyn zabroniony – 21.

Sposób zaś podjętego rozstrzygnięcia wniosku o przyznanie kompensaty, uwzględniając przy tym zaistniały skutek na życiu lub zdrowiu kształtował się

następująco. Pokrzywdzeni żądanie kompensaty wywodzili stosunkowo często (21) z przestępstw innych niż wymienione treścią ustawy i nie budzi wątpliwości, że wnioski te w przeważającej większości nie zostały uwzględnione. W czterech jednak sprawach (XIII Ns 338/07, I Ns 675/07, I Ns 425/07 i III Ns 1151/07 sądów rejonowych w G., M., K. i Ł.), przyznano kompensatę pokrzywdzonym, mimo że przedłożone w dwóch spośród nich opinie medyczne wskazywały, iż naruszenie czynności narządu ciała trwało poniżej 7 dni, a w dwu dalszych brak było jakichkolwiek oceny medycznej odniesionych obrażeń cielesnych (por. tabela 7).

Tabela 7					
Sposób merytorycznego rozstrzygnięcia a rodzaj skutku na życiu lub zdrowiu					
Lp.	Rodzaj czynu wyjściowego Sposób rozstrzygnięcia b rozstrzygnięcia	Przyznano kompensaty	Odmówiono przyznania kompensaty	Załatwiono w inny sposób	Ogółem
1.	Skutek śmiertelny	8	6	–	14
2.	Ciężki uszczerbek na zdrowiu – art. 156 § 1 k.k.	18	9	4	31
3.	Naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia trwające ponad 7 dni – art. 157 § 1 k.k.	36	24	1	61
4.	Inny czyn zabroniony	4	15	2	21
5.	Ogółem	66	54	7	127

Ujawniono też trzy dalsze sprawy (I Ns 1381/08, II Ns 237/08 i I Ns 322/08 sądów rejonowych w K., Ł. i Z.), w których pokrzywdzeni nie udokumentowali stosowną opinią medyczną prawnokarnej oceny doznanych obrażeń cielesnych, zaś sąd dokonując wglądu do akt sprawy karnej nie odnotował również, czy dowód taki został przeprowadzony.

Wspomniana już zmiana ustawy przyznająca pokrzywdzonym prawo do kompensaty z tytułu przestępstw popełnionych na ich szkodę od 1.07.2005 r., nie została przez praktykę zauważona bądź też nieprawidłowo odczytana, czego przykładem były następujące rozstrzygnięcia:

- sprawa I Ns 636/08 Sądu Rejonowego w W. z wniosku Łukasza G. o przyznanie kompensaty w kwocie 3.933 zł tytułem poniesionych kosztów leczenia i utraconych zarobków w następstwie doznanych 22.07.2005 r. obrażeń cielesnych (art. 156 § 1 pkt 2 i art. 160 § 1 k.k.) od wybuchu petardy porzuconej przez nieustalonego sprawcę. Wniosek o kompensatę złożono 6.05.2008 r. i pozostawał bez biegu do merytorycznego rozstrzygnięcia podjętego 16.01.2009 r. W tym czasie weszła w życie nowa ustawa nowelizacyjna, która nie została zauważona, a sąd oddalając wniosek podniósł, że został on złożony niemal z rocznym opóźnieniem, skutkiem czego wygasło prawo pokrzywdzonego do kompensaty;
- sprawa I Ns 456/09 Sądu Rejonowego w W. z wniosku Elżbiety Ł. o przyznanie kompensaty w kwocie 22.890 zł tytułem poniesionych

kosztów pogrzebu. Wniosek złożono 18.07.2008 r., a czynem wyjściowym żądania kompensaty było przestępstwo z art. 156 § 3 k.k. popełnione 27.07.2005 r. W uzasadnieniu postanowienia o oddaleniu wniosku podniesiono jego złożenie po upływie przewidzianego terminu i wygaśnięcie prawa do kompensaty;

- sprawa I Ns 692/09 Sądu Rejonowego w B. z wniosku Zbigniewa J. o przyznanie kompensaty z tytułu obrażeń cielesnych (w rozumieniu art. 157 § 1k.k.) odniesionych skutkiem pobicia 15.05.2003 r. Sąd przyznał pokrzywdzonemu kompensatę tytułem poniesionych kosztów leczenia w kwocie 974 zł, przy czym z akt wynika, że już uprzednio postanowieniem tego sądu z 31.07.2007 r. (1 Ns 481/06) przyznano pokrzywdzonemu z tego samego tytułu kompensatę w kwocie 5.190 zł.

Charakter przestępstwa wyjściowego stanowiącego podstawę wniosku o przyznanie kompensaty nie pozostawał w bezpośrednim związku z podjętym sposobem rozstrzygnięcia i wysokością orzeczonej kompensaty, zaś czynnikiem decydującym były przedłożone dowody poniesionych kosztów leczenia, rehabilitacji, pogrzebu bądź utraconych zarobków. Powszechnie podnoszony w zeznaniach wnioskodawców był również argument, że z uwagi na brak uprzedniej wiedzy o zasadach przyznawania świadczeń kompensacyjnych nie zachowali wszystkich dowodów poniesionych kosztów mających związek z przestępstwem. Różnicując w trzech grupach wysokość przyznanej kompensaty, w każdej z nich występowały oba rodzaje stopnia ciężkości obrażeń cielesnych oraz skutek śmiertelny (por. tabela 8).

Tabela 8						
Wysokość przyznanej kompensaty a rodzaj skutku na życiu lub zdrowiu						
Lp.	Wysokość orzeczonej kompensaty	Rodzaj skutku na życiu lub zdrowiu				
		Skutek śmiertelny	Ciężki uszczerbek na zdrowiu art. 156§1kk	Uszkodzenie narządu ciała lub rozstroj zdrowia art.157§1kk	Inny czyn zabroniony	Ogółem
1.	Do 5 tys. zł	4	3	24	4	35
2.	Ponad 5 do 10 tys. zł	2	3	5	–	10
3.	Ponad 10 do 12 tys. zł	2	12	7	–	21
4.	Ogółem	8	18	36	4	66

5.5. „Współwina” ofiary i inne przestanki kompensacji

Europejska konwencja o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy z 24.11.1983 r. zawiera w art. 8 zobowiązanie stron do wprowadzenia w życie m.in. postanowienia, że „kompensacja może być wyłączona lub

obniżona ze względu na zachowanie ofiary lub wnioskodawcy przed, w trakcie lub po przestępstwie albo też w odniesieniu do krzywdy lub śmierci.

Kompensacja może być również obniżona lub wyłączona ze względu na powiązania ofiary lub wnioskodawcy z przestępstwem zorganizowanym lub ich członkostwo w organizacji angażującej się w przestępstwa popełnione z użyciem przemocy.

Kompensacja może być również obniżona lub wyłączona, jeżeli jej zapłata lub pełna zapłata byłaby sprzeczna z poczuciem sprawiedliwości lub porządkiem publicznym¹⁹.

Ten przepis konwencyjny nie został powtórzony w treści ustawy i żadne z jej rozstrzygnięć – a zwłaszcza art. 5 i art. 7 dotyczące przesłanek wyłączenia kompensacji – nie zawiera postanowienia o możliwości bądź powinności jego stosowania przez organ orzekający. Wątpliwości te są tym bardziej istotne, że treść art. 9 ustawy – określając w ramach powinności strony niezbędne wymogi wniosku o kompensatę – nie zobowiązuje także sądu do poszukiwania dowodów „współwiny” ofiary przestępstwa. Dowody takiego przyczynienia się ofiary w postaci jej pierwotnego ataku i sprowokowania przez to sprawcy przestępstwa, względnie innych zachowań, mogą zawierać wyłącznie akta sprawy karnej, lecz wgląd do akt sprawy karnej organu orzekającego o kompensacie nie jest obowiązkowy. Podlegające dołączeniu do wniosku dokumenty odpowiednich orzeczeń wydanych w postępowaniach karnych i stanowiące w świetle art. 7 ustawy podstawę prawną przyznania kompensaty, to tylko i wyłącznie odpisy postanowień o wszczęciu lub odmowie wszczęcia postępowania przygotowawczego. W ich treści nie znajdziemy nigdy pełnego opisu stanu faktycznego sprawy i okoliczności przebiegu zdarzenia, gdyż na tym etapie procedowania nie są to okoliczności w pełni znane organowi postępowania przygotowawczego.

W rozumieniu praktyka, gdy przepis prawa nie zobowiązuje go do poszukiwania określonych faktów i ich uwzględnienia w prawnej ocenie zdarzenia, są to fakty *lege lentes*, a zatem „niegodne” jego zainteresowania. Można mieć wątpliwości, czy ocenie takiej jest w stanie przeciwdziałać przepis art. 362 k.c. Dlatego też, za wyjątkiem jednego odosobnionego zdarzenia²⁰, pozostawały poza zainteresowaniem sądu, a również i prokuratora, jako uczestnika postępowania, ewidentne fakty przyczynienia się ofiary do zaistnienia przestępstwa bądź rozmiarów doznanej szkody, jak np.:

- sprawa I Ns 275/06 Sądu Rejonowego w Cz.; ofiara przestępstwa Stefan F. w czasie spożywania alkoholu, wykorzystując chwilową nieobecność gospodarza domu, usiłował zgwałcić jego konkubinę. Schwytyany *in flagranti*, został pobity ze skutkiem śmiertelnym przez uczestników libacji alkoholowej;
- sprawa I Ns 473/09 Sądu Rejonowego w G.; Maciej P. będąc w stanie nietrzeźwości sprowokował bójkę w lokalu gastronomicznym, podczas której doznał obrażeń cielesnych skutkujących jego zgonem;

¹⁹ E. Bieńkowska, L. Mazowiecka, *Ofiara przestępstwa...*, s. 80.

²⁰ I Ns 1322/07 Sądu Rejonowego w N.S. z wniosku Mariana P. o przyznanie kompensaty w kwocie 11.700 zł na sfinansowanie kosztów leczenia w prywatnej klinice nieprawidłowego wzrostu kości nosa po urazie doznany 24.06.2007 r. Sąd odnowił przyznania kompensaty podnosząc w uzasadnieniu postanowienia, że nieprawidłowy wzrost kości nosa jest wynikiem zachowania pokrzywdzonego, który podczas udzielanej mu pomocy zbiegł ze szpitala i nie podjął leczenia, przy czym aktualne jego leczenie może być prowadzone w zakładzie leczniczym publicznej służby zdrowia i na koszt NFZ.

- sprawa I Ns 55/08 Sądu Rejonowego w M. z wniosku Krzysztofa N. o przyznanie kompensaty w kwocie 8.180 zł tytułem poniesionych kosztów leczenia doznanego w bójce urazu w postaci rany postrzałowej nogi z uszkodzeniem tętnicy udowej; oddalając wniosek sąd argumentował odmowę kompensaty faktem popełnienia przestępstwa w dniu 6.09.2005 r. tj. przed wejściem w życie ustawy kompensacyjnej w jej pierwotnej treści i dlatego zbędne jest ustalanie, czy uczestnik bójki jest ofiarą przestępstwa; w dniu następnym po ogłoszeniu orzeczenia nastąpiła publikacja nowelizacji ustawy kompensacyjnej (weszła w życie 20.06.2008 r.) o rozszerzeniu czasu jej obowiązywania na okres od 1.07.2005 r.

Dalsze przesłanki orzeczenia kompensaty, powołane wprost treścią ustawy to:

- konieczność pozostawania osoby najbliższej na utrzymaniu ofiary, która poniosła śmierć na skutek przestępstwa;
- konieczność wykazania przez osobę uprawnioną, niemożności uzyskania pokrycia utraconych zarobków lub środków utrzymania, kosztów leczenia, rehabilitacji oraz pogrzebu od sprawcy przestępstwa, z tytułu ubezpieczenia, pomocy społecznej lub innych źródeł.

Przesłanki wyłączające możliwość orzeczenia kompensaty to:

- umorzenie postępowania karnego z przyczyn przewidzianych art. 17 § 1 pkt 1, 2, 3, 7 i 9 k.p.k.;
- wydanie wyroku uniewinniającego z przyczyn przewidzianych art. 17 § 1 pkt 1 i 2.

Wykładnia gramatyczna dyspozycji art. 2 pkt 2 ustawy (wymóg pozostawania osoby najbliższej na utrzymaniu ofiary, która poniosła śmierć skutkiem przestępstwa), oznacza w przełożeniu na sytuację faktyczną stosunków rodzinnych, że w wypadku śmierci ojca, dziecko pozostające na jego utrzymaniu uzyskuje prawo do kompensaty z tytułu poniesionych kosztów pogrzebu. W sytuacji odwrotnej tj. śmierci dziecka pozostającego na utrzymaniu rodziców, rodzice dziecka nie nabywają prawa do państwowej kompensaty poniesionych kosztów pogrzebu dziecka, bowiem nie pozostawali na jego utrzymaniu. Trudno zrozumieć, jaki sens społeczny ma takie zróżnicowanie uprawnień kompensacyjnych „najbliższych wśród najbliższych” oraz podważanie odwiecznej tradycji i moralnego obowiązku grzebania najbliższych zmarłych. Społecznego sensu tej normy prawnej nie mogła pojąć także praktyka orzecznicza sądów, która w tym samym stanie faktycznym rozstrzygała odmiennie, kierując się bądź *lege iniuria*, bądź też życiowym rozsądkiem i sercem.

W badanych aktach natrafiono na cztery sprawy, w których rodzice nie pozostając na utrzymaniu swoich zstępnych, wnosili o kompensatę tytułem kosztów pogrzebu dzieci, które poniosły śmierć w wyniku przestępstwa. W dwóch sprawach (XI Ns 1115/09 i I Ns 729/07 Sądów Rejonowych w T. i K.) przyznano wnioskodawcom żądane kompensaty, zaś w dwóch innych (I Ns 814/07 i I Ns 430/07 Sądów Rejonowych w G. i K.) odmówiono jej przyznania. Żadne z tych

postanowień nie zostało uzasadnione i dlatego nie sposób przytoczyć argumentacji przeciwstawnych sobie rozstrzygnięć.

Kolejnym pojęciem, które w praktyce orzeczniczej sądów wywołało istotne rozbieżności, to interpretacja i zrozumienie zawartej w art. 5 ustawy przesłanki o niemożności uzyskania przez osobę uprawnioną pokrycia utraconych zarobków, środków utrzymania, kosztów leczenia, rehabilitacji bądź pogrzebu od sprawcy przestępstwa, z tytułu ubezpieczenia, pomocy społecznej lub z innych źródeł. Amplitudą występujących tu rozbieżnych poglądów organów orzekających, były dwa skrajne stanowiska o zachowaniu ofiary (osoby uprawnionej) w dochodzeniu restytucji od sprawcy przestępstwa.

Pierwsze z nich podnosiło, że literalne brzmienie ustawy wskazuje, że warunkiem skutecznego złożenia wniosku jest uprzednie podjęcie próby uzyskania naprawienia szkody w jeden ze wskazanych sposobów. Dopiero niemożność naprawienia szkody przez oskarżonego, ubezpieczyciela lub inne instytucje zajmujące się pomocą obywatelom, daje możliwość zwrócenia się o pomoc do państwa. Działanie wnioskodawczyni ograniczyło się do wezwania sprawcy do naprawienia szkody, a zaniechała próby uzyskania świadczenia na drodze postępowania sądowego i dalej w drodze przymusu egzekucyjnego.

Drugie, przeciwstawne stanowisko, to pogląd, że miarodajna jest subiektywna ocena ofiary o niemożności uzyskania restytucji z uwagi na znane jej obiektywne fakty dotyczące stanu majątkowego sprawcy oraz, że w przewidzianym terminie dwóch lat od złożenia wniosku nie jest możliwe zakończenie procesu sądowej i komorniczej restytucji wyrządzonej szkody. Wobec wyłączenia w postępowaniu kompensacyjnym skargi kasacyjnej, nie wydaje się możliwe ujednoczenie tak rozbieżnych poglądów orzecznictwa. Zauważyć przy tym należy, że art. 5 ustawy posługując się normatywnym zwrotem „albo z innego źródła lub tytułu” jest formą niedookreśloną, co umożliwia zawsze podniesienie zarzutu wobec ofiary, że w dochodzeniu restytucji nie uczyniła wszystkiego, co według mniemania organu orzekającego mogła i powinna uczynić.

W materiale aktowym natrafiono na 3 sprawy o przyznanie kompensaty wniesione przez Paulinę M. i jej matka Danutę tytułem poniesionych kosztów leczenia skutkiem pokrzywdzenia przestępstwem popełnionym na terenie Hiszpanii (I Ns 410 i 411/08 Sądu Rejonowego w W.) oraz Dariusza P. (I Ns 1151/07 Sądu Rejonowego w E.) tytułem pokrzywdzenia na terenie Republiki Federalnej Niemiec przestępstwem popełnionym przez obywatela RP. Mimo braku właściwości polskiego organu orzekającego do rozpoznania sprawy, spraw tych nie przekazano właściwym organom orzekającym w Hiszpanii i RFN – *vide* art. 15 ustawy. Wnioski o kompensatę Pauliny M. i Dariusza P. polskie sądy oddaliły, powołując się na popełnienie przestępstwa za granicą. Wobec treści zapadłego orzeczenia w sprawie jej córki, Danuta M. cofnęła swój wniosek, a sąd postępowanie umorzył.

Negatywne przesłanki orzeczenia kompensaty wyszczególnione treścią art. 17 § 1 pkt 1, 2, 3, 7 i 9 k.p.k. ustawa zadekretowała *en bloc*, jako okoliczności wyłączające zawsze i wszędzie możliwość przyznania kompensaty pokrzywdzonemu. Rozstrzygnięcie takie nie może uzyskać społecznej akceptacji, gdyż zachodzą tu różne przyczyny i podstawy wyłączające odpowiedzialność karną sprawcy czynu

zabronionego, a nie pokrzywdzenie ofiary. Dlatego też każda z powołanych treści art. 17 k.p.k. przyczyn wyłączenia odpowiedzialności karnej sprawcy czynu zabronionego, a również zawarte w rozdziale III kodeksu karnego podstawy wyłączenia odpowiedzialności karnej, wymagają odrębnej analizy w odniesieniu do ofiary w kontekście jej „zawinienia” doznanej szkody. Analiza taka, tylko w odniesieniu do działania sprawcy w obronie koniecznej, jako podstawy wyłączającej przestępczość, może pozostawać w związku z zachowaniem ofiary przed lub w trakcie popełnienia czynu. Pozostałe zaś nie dyskredytują w niczym ofiary czynu zabronionego. Pominięte ustawą a powołane art. 8 Europejskiej konwencji zasady kompensacji, mogłyby pełnić rolę czynnika wartościującego dostępność restytucji w sytuacjach wyłączających karalność sprawcy. Wymaga to jednak zmian nowelizacyjnych ustawy.

5.6. Udział prokuratora w procesie kompensacji ofiary przestępstwa

Udział prokuratora w restytucji pokrzywdzenia ofiary przestępstwa to nie tylko jego obowiązek informacyjny o możliwości i zasadach przyznawania kompensaty osobom uprawnionym. Ustawa o państwowej kompensacie, powołując prokuratora jako reprezentanta interesu publicznego do uczestnictwa w procesie o przyznanie finansowego wsparcia ofiarom przestępstwa, uczyniła go *eo ipso* współodpowiedzialnym za procesową sprawność jego przebiegu oraz zgodność z obowiązującym porządkiem prawnym zapadających orzeczeń sądowych. Jako gospodarz prowadzonego uprzednio procesu karnego, posiada wiedzę o jego dowodowych ustaleniach istotnych dla uprawnień kompensacyjnych ofiary. Z racji zaś swego uczestnictwa w procesie kompensacyjnym oraz dysponowania kopią wniosku, ma również wiedzę o jego licznych brakach formalnych. W tym zakresie nie odnaleziono śladów oddziaływania prokuratora na sprawność postępowania kompensacyjnego.

Sąd z reguły doręczał prokuratorowi kopię wniosku o przyznanie kompensaty i zawiadamiał o terminach w sprawie. Uchybienia od tego obowiązku były odosobnione. W zdecydowanej większości badanych spraw prokurator uczestniczył w terminach posiedzeń i rozpraw sądowych (75%).

6. PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Praktyka przyznawania świadczeń kompensacyjnych ofiarom przestępstw jest nieprawidłowa, a przyczyną tego są czynniki subiektywne związane z działaniami jednostek organizacyjnych prokuratury i sądów, zachowaniami ofiar przestępstwa oraz błędami uregulowań prawnych ustawy o państwowej kompensacie. Normatywne obciążenie organu pomocniczego (prokuratora okręgowego) funkcją informacyjną o przysługujących pokrzywdzonemu uprawnieniach jest błędne, ponieważ nie posiada on w konkretnym przypadku wiadomości mających znaczenie dla ochrony interesów ofiary. Powinność ta, to wyłączna właściwość funkcjonalna prokuratora prowadzącego lub nadzorującego postępowanie przygotowawcze i musi ona znaleźć stosowne i jednolite w całym systemie prawnym odzwierciedlenie w treści ustawy.

Stosowany obecnie zakres informacji pokrzywdzonego o uprawnieniach kompensacyjnych należy poszerzyć o procesową powinność udokumentowania

poniesionych kosztów likwidacji skutków pokrzywdzenia. Żądania kompensacji ofiary przestępstwa obciążone są dużą liczbą błędów i zaniedbań, lecz poza negatywnym wynikiem procesu brak jest środków dyscyplinujących pokrzywdzonego do kompletności składanych wniosków.

Prokurator, jako wyłączny gospodarz postępowania przygotowawczego, jest współodpowiedzialny za procesową sprawność państwowej kompensacji, a formą tej współodpowiedzialności należy uczynić obligatoryjną odpowiedź na wniosek o przyznanie kompensaty wraz z powinnością dołączenia do akt odpowiednich orzeczeń wydanych w postępowaniu przygotowawczym.

Zastrzeżenia budzi zmiana właściwości miejscowej sądu w sprawach kompensacyjnych – z miejsca czynu na miejsce zamieszkania wnioskodawcy. W wypadku braku tożsamości tych miejsc, uniemożliwia to podejmowanie wskazanych wyżej czynności przez prokuratora miejsca czynu, zaś dla pokrzywdzonego poza miejscem jego zamieszkania będzie organ prokuratorski mający wiadomość o przestępstwie.

Niezasadne jest rozstrzygnięcie ustawy o wyłączeniu skargi kasacyjnej, gdyż nie sprzyja to spójności orzecznictwa sądowego i nie wpływa też na przyśpieszenie restytucji pokrzywdzenia. Dotychczasowa praktyka wskazuje, że postanowienia o przyznaniu kompensaty zapadają po zakończeniu postępowania karnego, zaś czynnikiem mającym wpływ na szybkość rozstrzygnięcia jest wyłącznie merytoryczna kompletność wniosku.

Normatywna treść ustawy o państwowej kompensacie wymaga stosownego włączenia art. 8 Europejskiej konwencji o kompensacji dla ofiar przestępstw popełnionych z użyciem przemocy, gdyż tylko wyrażone w niej zasady – a nie przytoczone w art. 7 ust. 2 ustawy powody wyłączenia odpowiedzialności karnej sprawcy czynu zabronionego – mogą uzasadnić społeczną słuszność ograniczenia bądź wyłączenia kompensacji pokrzywdzenia.

Summary

Stanisław Łagodziński, *The practice of granting compensation benefits on the basis of the statute of 7th July 2005 on the state compensation for the victims of certain crimes*

The state compensation of damages to the victims of offences against life and health is a new legal institution, introduced into the Polish legal system due to Poland's membership in the European Union. The aim of the empirical research, based on file analysis of 77% of all court substantive decisions from the years 2008–2009, was to examine the existing practice of granting compensation benefits to crime victims.

The analysis of the practice of victim restitution demonstrates that crime victims benefit from the financial support they are entitled to only sporadically and not to the full extent, and the court procedure lasts relatively long. This is caused by both subjective factors rooted in the activities of the first level prosecution organs and the courts and by the activities of the crime victims. The regulations of the statute also seem to be far from perfect. Especially the practice of informing the victims about their rights and the conditions of granting compensation was imperfect, while the victims' petitions had many errors which was correlated with the length of court procedure.

The statute on state compensation benefits has been revised, yet, many of its normative solutions are still open to serious criticism.